

שנית, המלחמה הפכה למאבק טכני בעל רמה גבוהה מאד. החייל המודרני עוסק באטומים ובאלקטרוניקה. לכן זקוק הצבא לחייל מפותח, עצמאי, המסוגל לפעול לבדו גם ללא פקודה נוקשה. הוא זקוק לרוח הקבוצה, לרוח הצוות — לא למשמעת העיוורת של כיתת רובאים בימי פרידריך הגדול.

האסון של כל הצבאות בעולם הוא, לדעת פון־באודיסיין, שירשו את מסורת הצבא הפרוסי של פרידריך, מבלי להבין כי מסורת זו היתה בת זמנה ונבעה ממצאות קרבת מסוימת מאד. בימי פרידריך היה החייל חייב לבצע כעשרים תנועות נפרדות רק כדי לטעון את רובהו ולירות. כדי לבצע דבר כל כך מסובך ומיכני תחת אש קטלנית, היה זקוק למשמעת מטומטמת ועיוורת.

יתר על כן, הגודד כולו התקדם או בשורה חזיתית צפופה נגד האויב, במסר הכדורים. ניצח הצבא המטומטם ביותר, שחייליו לא היססו אף לרגע ללכת אחרי הקצין, בשעה טימימים ומשמאלם נפלו עשרות. מכאן באו תרגילי הסדר וכל הקשור בהם, משטר שכל מטרתו היתה לשבור את האופי העצמאי של הפרט ולהפכו למכונה אוטומטית.

במצאות שדה־הקרב המודרני, כל זה שטות. החיילים לוחמים במפוזר, ולרוב אין למפקדים כל אפשרות למסור פקודות לפיקודיהם המרוחקים. מפקד־הטאק אינו יכול בלחש הקרב לתת פקודות לנהג, הקובע לרוב לבדו מה לעשות. לכן טימטום החייל הוא אסון, ותרגילי־הסדר איחלת.

★ ★ ★

חיילים ללא צנזורה

אין פלא, על כן, שאלוף־המשנה הגרמני יום כמה רעיונות שהיו מדהימים אצילו אלוף־משנה בצה"ל. כך מתנגד הרוזן בהחלט לצנזורה על מכתבי חיילים. כשאין צנזורה על שיחות בעל־פה, מה הטעם לצנזר מכתבים?

החייל הגרמני החדש יכול לא רק לכוהר, אלא גם להיבחר. כשהוא נבחר לתפקיד ציבורי, הוא משוחרר זמנית, והמשך שרותו נדחה. הוא יכול לא רק להשתתף באסיפות פוליטיות, אלא גם לנאום בהן. דורשים ממנו רק לשמור על גבול של נאמנות למדינה, וללבוש חליפה אזרחית. כי אין הצבא רוצה שיוצא אי־פעם הרושם ההפגתי שהחיילים מעדיפים מפגה מסוימת על אחרת.

בכל יום ישנו סוף ברור לשרות, והחייל חופשי לעשות כאחת נפשו. בשביל גרמנים, שהתרגלו לחשוב שהחייל נמצא תמיד בשרות, והו לבדו רעיון מוזעזע. מחוץ לתפקיד ולובשים החיילים חליפות אזרחיות.

לא פחות מוזעזע הרעיון שאין החייל כפוף לשום מרות, פרט למרות שרשרת מפקדיו הישירים. למפקדיו הוא מצדיע גם ברחוב, אולם אפילו במחנה אין הוא חייב להצדיע או להישמע לפקודותיהם של קצינים שאינם ממונים עליו במישרין.

רק במקרים מיוחדים מאד יכול קצין זר להכריז על עצמו במפורש כעל מפקד, ולתת פקודות לחייל שאינו שייך ליחידתו. אולם אותו קצין עלול להיתבע לאחריות על מעשהו זה, ויצטרך להוכיח את הניכיונות המיוחדות.

כדי להחזיר רעיונות אלה למחנותיהם של הקצינים, יצטרכו כל המפקדים, מדרגת מפקד־גדוד ומעלה, לעבור קורס של ארבעה חודשים בבית־ספר מיוחד למנהיגות פנימית. רבי סמלים ראשונים וקצינים־מטה נדרשים לעבור קורסים דומים.

האם קל לשכנע קצינים מקצועיים חתיקים ברוח מהפכנית זו? לדעת הרוזן, הדבר קשה למדי לגבי קציני־הרייכסדור, שגדלו באסכולה אחרת לגמרי. אולם לגבי הקצינים שעלו לדרגותיהם בימי מלחמת־העולם, שרבים מהם היו אחר־כך בשבי, המצב קל יותר. הם מסוגלים להבין שהכל השתנה, שהנוער החדש שוב אינו דומה לדור הקודם, שהמעמדות החברתיים נעלמו במידה רבה, ושוב לא יתכן משטר צבאי יעיל המבוסס על הבדלי מעמדות.

★ ★ ★

מתי מותר לרצוח?

מה ביחס לעבר של הרייך השלישי? מה ביחס לפשעים שבוצעו בימי היטלר? זעזע הגראף, אסור להתחמק מבעיה זו. בהשפעתו, מוצג עתה בפני הצבא הגרמני הסרט לילה וערפל, סרט דוקומנטרי מוזעזע המתאר בצורה יבשה את זעזעות המחנות־ההשמדה הנאציים. הצגת אותו סרט נאסרה בבסטיבל קאן לפי דרישת המשלחת הגרמנית.

אם אנחנו לא נתמודד עם העבר ולא נבין מה קרה ברייך השלישי, מסביר פון־באודיסיין, אנו גורמים לחסכין לאומי. אסור לנו לדחוק את הדברים מה ההכרה. להיפך, עלינו לחשוב על כך ולעבד את הלקח, אחרת גם לא נבין אי־פעם מרוב עלינו העולם.

לפי הוראות הרוזן, נערכות בפני 70 אלף החיילים של הצבא הגרמני החדש הרצאות על נושאים כל כך מורדים כמו: "ניהול מלחמה עליידי ברית של מדינות". ההרצאה ניתנת ברוח פלאקאט המודבק ברחבי גרמניה, המראה חיילים של כל צבאות האמנה האטלנטית במדיהם, מסביב לחייל גרמני, מעל לכותרת: "חבריו לנשק — בני בריתנו!" נושאים אחרים להרצאות: "המהפכה הצרפתית", "עם — מדינה — אומה", "גרמניה, הרייך והערב", "ה־20 ביולי".

הנושא האחרון הוא הערין ביותר. ב־20 ביולי של שנת 1944, כמה שבועות אחרי פלישתו של אייזנהואר לחוף נורמנדיה, התנקש אלוף־משנה גרמני, נכה קטוע־זרוע מגיבורי החזית, בחייו של אדולף היטלר במשרד הפיקוד העליון. ראשי השורה, שכללו כמה מראשי הצבא הגרמני, התאבדו (כמו המרשל רומל), נורו במקום או נידונו לתליה על החיים של בתי־מסבחים, על־פי פסק־דין של בתי־דין צבאיים שהיו מורכבים מקצינים אחרים.

בעיני אוהדי ה־20 ביולי, כל מתנגדי הקשר היו בוגדים בעמם, שגרמו להמשכת המלחמה במשך 10 חודשים נוספים, והביאו לערבי גרמניה הרס בלי־תואר. ואילו בעיני שוללי ה־20 ביולי היו הקושרים בוגדים שנעצו סכין בגב חבריהם בחזית, אשר עמדו אותה שעה תוך חירוף נפש מול האויב החיצוני.

בעלי פתה הדיעות משרתים כעת זה בצד זה בשורות הצבא הגרמני, והיה צורך למצוא שתי רעיונות שתתאים לשני המחנות. אומר פון־באודיסיין, שהוא עצמו היה אז בשבי הבריטי, רחוק מירת המאורע: "הצד הקובע הוא מידת המוסריות האישית של כל פרט. עלינו להודות שהמורדים צדקו, וכי היטלר היה מטרף. אולם אם מישהו התנגד לרצח היטלר מטעמים גרונים, מפני שחשב כי אסור לחולל מרד בעורף בשעה שהאומה עומדת על חיה בחזית, הרי אין לשלול את מוסריותו האישית."

ברוח זו מתנהל בצבא ויכוח גלוי מאד. מאחר שבני שני המחנות מכירים אלה את אלה אישית, וגדלו בשורות אותו צבא, נמצא הגשר מעל לתהום.

★ ★ ★

רצח המיליונים

אני מניעם לנקודה העדינה ביותר. אני מסתכל ישר בעיני הרוזן, מבטא את השאלה שאי־אפשר היה להתחמק מפניה: "אדוני הגראף, אני רוצה לשאול אותך שאלה גלויה. האם אתה חושב שקציני הצבא הגרמני באמת לא ידעו על השמדת המיליונים?"

הרוזן אינו מתחמק. ביושר רב, הוא נותן את התשובה שהיתה אולי הגלויה ביותר שהושמעה אי־פעם בפי קצין גרמני. "לא קל לענות. ההשמדה עצמה בוצעה על־ידי יחידות מיוחדות של ה־ס.ס. ומספר האנשים שידעו את כל העובדות ממש היה קטן מאד. נעשה הכל כדי לשמור על הדבר בסוד בפני העם והמוני הצבא."

אולם האמת מחייבת להודות כי רבים מאד בצבא הגרמני שנעשה משהו נורא, וש־ניחשו מה קורה אי־שם מאחוריהם. אולם הם פשוט לא רצו לדעת. איש אינו רוצה לדעת דבר בלתי־נעים, העלול להטריד את המצפון.

תאר לך את הקצין הממוצע בחזית, הוא נמצא בקרב. כל מחשבותיו היו מרוכזות על הקרב. הוא ניחש שנעשים דברים אימים, אי־שם. אולם הוא דחה את המחשבה על זה. אולי חשב בלבו: נגמור קודם את המלחמה, ואז נערוך את החשבון עם הפושעים." לפני שנה לא הייתי מבין את התשובה הזאת. אחרי פרכת כפריקאסם שוב איני בטוח

צבא המחר

תמונה זו של ילדים משחקים באקדח־צעצועים יכלה לשמח את לבו של כל קצין מקצועי. אולם אחיהם המבוגרים של נערים גרמניים אלה, החיילים גיוס לפי החוק החדש, אינם מגלים כל חשק לשחק באקדחים אמיתיים. הם מתלהבים הרבה יותר לרוק־נ"רול, ובחורות.

כל כך שהדבר לא יתכן. גבר בי הרצון לשוחח דווקא עם האיש הזה על שאלה החייבת להטריד ברגע זה את מנחתם של חיילים רבים, לא רק בגרמניה, אלא גם בישראל וכל שאר ארצות תבל — שאלת מוסר־המלחמה ופשע־המלחמה.

האם אתה חושב כי אפשר לחוקק צבא חוק יעיל נגד פשע־מלחמה? נניח שהמפקד נותן פקודה לרצוח אזרחים חפים מפשע. אם החייל מפר את הפקודה, הוא עלול להיתבע לדין בפני בית־דין צבאי ולהיענש קשות. אם הוא ממלא את הפקודה, הוא פושע מלחמה. איך אתה רואה את המוצא מסכך זה?"

הרוזן נראה כאילו כבר היריח הרבה על שאלה זו. "אתה צריך לדעת כי לפי החוק הצבאי הפרוסי היה חייל מאז ומעולם רשאי לסרב למלא פקודה שהיא באופן בולט לעין בלתי־חוקית. לפי חוק ישן זה, אם החייל מילא את הפקודה, הרי הפך שותף לפשע. כך שאף פעם לא היה הדבר אצלנו בחזקת פירצה בחוק.

כיום מותר לחייל שלנו פירוש לסרב למלא פקודה שאינה שייכת לשרות. למשל, אם הקצין מצוה עליו לנקות את האוכניים של אשתו, רשאי החייל לסרב. או אם הקצין אומר לו לעלות על עץ ולומר שהוא קוף, החייל רשאי לסרב."

פון־באודיסיין היריח לרגע קט, מצץ בסיגרייתו. "אולם הבעיה היא, כמובן, הרבה יותר עמוקה. היא נוגעת ליסודו המוסרי של החינוך הצבאי. אם רוצים להגן בצבא על כבוד האדם, צריך כל חייל להרגיש שהמטכ"ל באמת מתכוון לזה ברצינות. עלינו לחנך את החייל כך שהוא יוכל באמת לשאול בשעת הצורך: האם זה חוקי?"

"יכולים להיות מקרים רבים שהגבול בין חוקי ובלתי־חוקי אינו ברור כל כך. אבל ישנם מקרים שהגבול ברור לגמרי. למשל, פלוגה כובשת כפר. היו חילופי יריות. בכפר נמצא גבר. המפקד מצוה להוציאו להורג. יכולה להיות שאלה ביחס לחוקיות הפקודה. החייל יכול לחשוב: אולי האזרח הזה ירה עלינו, ועל כן הוא חייב מיתה. אולם אם נמצא בכפר ילד, והמפקד מצוה להרוג את הילד, לא יכולה להיות שום שאלה. ברור לגמרי כי הריגת הילד היא פשע, וגם החייל הפרמיטיבי ביותר יודע שאם הוא ממלא פקודה זו הריהו מבצע פשע."

"אחרי הכל", מוסיף אלוף־המשנה, "ככל שנותנים לאדם אחריות אישית, כמו האחריות לנשק מסובך כמטוס־סילון או טאנק, צריכים להנחיל לו גם את המוסר של האחריות האישית. זה אפשרי רק במדינה חופשית, המבוססת על כבוד האדם. במדינה סטטאליטרית אין כבוד לאדם. ולכן לא יתכן גם אדם הגון במדינה כזאת. כל אדם במשטר הנאצי הפך באופן אוטומטי לאדם בלתי־הגון, והוא הדין לגבי האדם במשטר הקומוניסטי. זהו, באופן הפשוט ביותר, תוכן המאבק המתנהל כיום בעולם."

★ ★ ★

פרוסיה ורוח הפלמ"ח

אדם חשרני יכול היה לחשוב כי פון־באודיסיין התאים את דבריו לצורכי האורח הישראלי. אולם כששמנו להיפרד, מסר לי חבילה של חוברות, רובן כתובות על־ידי, המופצות כעת בצבא הגרמני. הן כוללות לא רק ציטטות של גדולי הצבא הפרוסי בעבר, שהתנגדו לפולחן המלחמה ולעקרונ המשמעת העיוורת, אלא גם פסקים רבים של פון־באודיסיין עצמו:

"הכוח הפנימי של החייל תלוי ברצונו לנצל כל הזדמנות — וישנן גם כיום רבות כאלה — כדי לגלות התנגות אביריות או לפעול בצורה אחרת למען השלום הבא."

או, במקום אחר: "לחימה שאינה מכבדת חוקים מסוימים, המבוססים על המוסר, אינה אלא טירוף והרס, המשחיתים את כושרו של החייל לחיות בימי שלום, והזורעים את הזרע למלחמה הבאה. צריכים לחנך את החייל למען משהו, לא נגד משהו."

בעומדנו כבר על רגלינו, אנו מחליפים כמה מלים על צה"ל. כשאני מזכיר את הויכוח על דמילת הצבא, שהתנהל בשעתו בין אנשי הפלמ"ח לבין תניכי הצבא הבריטי, נעצר הגרמני ומתחיל לחקור אותי בענין רב על התפתחות המשטר והנהגה אצלנו, על עמדתו של משה דיין ועל רוח סגל הקצונה שלנו. אולם בחוץ כבר מתכים כמה גנרלים, שמועד פגישתם עבר מזמן. אנו נאלצים לסיים.

"חבל, הייתי רוצה עוד לשמוע על נושא זה", מצטער פון־באודיסיין. שמה אבקרו בביתו? אשתו שמחה מאד. אולם זמני בכון הגיע לקיצו. אולי אחזור שוב, לפני שאצא מגרמניה? אני מבטיח שאשחזר, ולא רק מטעמי נימוס. כי הרוזן וחף פון־באודיסיין אינו רק גרמני הסימפטי ביותר שפגשתי, אלא גם אחד האנשים המעניינים ביותר ביבשת האירופית.